

TAMMI

Liina Putkonen

**VARASTETTUIJEN
HETKIEN
PUUTARHA**

Liina Putkonen

*Varastettujen
hetkien
puutarha*

TAMMI

HELSINKI

Kirjailija kiittää Kansan Sivistysrahastoa upeasta ja tämän kirjan kannalta ehdottoman tärkeästä kirjoituskuukaudesta Tauno Ylirusin rahaston Ruusintorpan kirjailijaresidenssissä Savonrannassa.

Sivulla 7 esiintyvän lainauksen Oscar Wilden teoksesta *De Profundis* on suomentanut Juhani Lindholm (Otava, 1997).

Sivuilla 9, 37, 114, 173, 179, 197, 215, 321, 332 ja 368 esiintyvät lainaukset Astrid Lindgrenin teoksesta *Veljeni, Leijonamieli* on suomentanut Kaarina Helakisa (WSOY, 1981. Tarkistettu suomennos 2015).

Sivulla 64, 65 ja 336 esiintyvät lainaukset Edith Södergranin teoksesta *Kultaiset linnut* on suomentanut Uno Kailas (Karisto, 1991).

Sivulla 166 esiintyvät lainaukset Tove Janssonin ja Tuulikki Pietilän teoksesta *Haru, eräs saari* on suomentanut Liisa Ryömä (WSOY, 2019).

© Liina Putkonen ja Tammi 2024
Tammi on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä
ISBN 978-952-04-6221-5
Painettu EU:ssa

*Elämäni hauskoille, taitaville, höpsöille,
viisaille, ujoille, rohkeille, sitkeille, lempeille,
rakastaville, repäiseville, hiljaisille, häliseville,
ihanille ja ihanan kamalille naisille.*

*”Sinun jäljiltäsi katson itseäni:
silmieni ympärillä onnelliset poimut.”*

EEVA KILPI

”Kukapa ei olisi onnellinen,
jos on saanut vapauden,
kirjat, kukat ja kuutamon?”

OSCAR WILDE

1. osa

”Ja uskokaa pois, sydämeni oli
ihan halkeamaisillaan, kun seisoin
siinä katsomassa, miten sumu
hänet nielaisi, miten hän upposi
näkyttömiin ja katosi.”

ASTRID LINDGREN:

Veljeni, Leijonamieli

1. luku

Aina Varjorannan äiti taisi yllättämisen taidon, jopa haudan takaa. Ainan edessä Kielokosken kirjaston kiviportailla seisoivat Amalia Luoto kädessään valtava pahvinen pääsiäismuna, ja mikä muna se olikaan. Aina ei ollut koskaan nähnyt vastaavaa. Äidin uskollinen juristi ja ystävä kannatteli komeaa ilmestystä kaksin käsin, eikä Ainalla ollut epäilystäkään, etteikö kummallisen lahjuksen takana olisi ollut juuri äiti.

– Salaisuuksien kaapista. Oli tämän aika, Amalia totesi.

– Miettikö äiti todella syöpäkipujensa keskellä, että minun on joku päivä saatava tämä supermuna omakseni? Aina varmisti.

Amalia kohautti olkiaan.

– Sinun oli määrä saada tämä sinä pääsiäisenä, kun äitisi kuoleman jälkeinen suruvuosi on ohi. Viime vuonna vielä makasit apaattisena Töölön-kotinne matolla.

Äiti ja äidin ideat, Aina mielti. Elin Varjoranta oli menettänyt toissa keväänä, mutta jättänyt jälkeensä kaapin täynnä yllätyksiä, joiden kohtalo oli ovella seisovan Amalian käsissä. Kaapin ovea raotettiin vain äidin Amalialle jättämien toiveiden mukaan. Vaikka äidin suunnittelema järjestely oli Ainasta omituisuudessaan ärsyttävä, oli se kieltämättä myös ihana. Jokainen kirje, lahja tai kirja, jonka välistä tipahti äidin piilottama lappunen, täytti Ainan sydämen lämmöllä. Tuntui kuin äiti olisi jossain häntä yhä katselemassa.

Äidin yllätykset olivat osaltaan syy siihen, että Amalia oli tullut pääsiäiseksi Kielokoskelle kylään Helsingistä saakka. Aina oli kutsunut hänet syömään suklaakakkua. Äidin toive, josta Aina piti mielellään kiinni.

Aina katsoi lempeästi jättimunan tuonutta vierastaan. Piinkova juristi oli pitänyt äidistä huolta loppuun asti, ja myös äiti oli huolehtinut ystävästään, huolehti yhä kuolemansa jälkeen. Ystävyys jatkui Ainan avulla.

Ensimmäisenä Kielokosken joulunaan Aina oli saanut äidin salaisuuksien kaapista Eeva Kilven runokirjan, jonka välistä oli löytynyt suklaakakun ohje ja sen toiselta puolelta äidin viimeiseen kevääseen 2022 päivätty viesti:

Rakas Aina

Yritin leipoa suklaakakun. Amalia sanoi, että yritykseltä se maistuikin, ja haki leipomosta suurimmat suklaaleivokset, mitä löytyi. Amalian hoitovuorolla eivät jää leivonnaiset syömättä.

Vaikka en olisi millään jaksanut, pakkasimme iltapäiväteen termokseen ja menimme katsomaan kevättä viereiseen puistoon, sillä Amalia ilmoitti, että minua pitää tuulettaa – ja oli jälleen kerran oikeassa. Hän istutti minut vilttien alle pyörätuoliin ja rullasi Arvo Ylpön puistoon kuuntelemaan Eeva Kilven runoja ja katsomaan onnenpensaana keltaisten kukkien tanssia paljailla oksilla. Hetkeksi unohdin, että kuolen.

Se oli hieno hetki. Kuten Eeva Kilpi asian tässä kirjassa ilmaisi: ”Älä ajattele, että elämä on lyhyt. / Ajattele: – Miten erikoinen kokemus...”

Puiston valtias, vanha variskin kävi tervehtimässä. Mokoma abne possu. Söi leivoksenmurumme, eikä edes kiittä-

nyt. Tosin eipä se uhitellutkaan, ei edes Herra Spunkille, toisin kuin aikaisempina keväinä pesimäaikaan. Taitaa olla Amalia lintua muulloinkin lahjonut ulkoiluttaessaan koirulia.

Puistossa tuli mieleeni kirjoittaa tämä viesti, sillä kun olen mennyt, pitää jonkun varmistaa, että Amalia pysyy leivoksissa. Äreät varikset tarvitsevat makoisia muruja, mutta Amalia ei koskaan ostaisi leivoksia vain itselleen. Siihen hänellä on liian kiire, mutta yhteisille herkkubetkille aikaa varmasti löytyy paremmin.

Pidä huolta Amaliasta, ole hänelle ystävä. Tiedän, että hän kulkee rinnallasi ja pitää huolta sinusta, mutta en ole varma, pitääkö hän huolta itsestään. Anna hänelle paikka elämässäs, vaikka vastassa olisi kärtyistä raakkumista. Ystäväni tarvitsee myös jatkossa runoja, suklaakakkua ja tuuletusta keväisissä puistoissa.

Äiti

– Olemmeko muuten kaksin vai heiluuko joku helmoissa?

Amalian kysymys havahdutti Ainan ajatuksistaan. Vai joku, hänen teki mieli sanoa. Amalia ei ollut mikään ihmis-suhdesöpöilijä, mutta eikö hän muistanut edes Maunon nimeä vai eikö hän vain tiennyt, miten olisi määritellyt heidän suhdestatuksensa?

Rehellisyyden nimissä ei Ainakaan Maunosta poikaystävänä puhunut, vaikka he olivat tapailleet viime syksystä asti. Sillä, että Mauno Sonninen oli virallisesti yhä naimisissa maankuulun näyttelijä Emma Suvisalon kanssa, saattoi olla jotain tekemistä asian kanssa. Nimellisesti naimisissa, kuten mies itse aina painotti, mutta silti.

- No, heiluuko? Amalia kysyi uudelleen.
- Ei heilu, voit hengittää rauhassa, Aina lupasi.
- Hyvä, saan siis sinut ihan itselleni, Amalia vastasi tyytyväisenä.

Aina pyöritteli päätään hymyillen ja ohjasi ystävänsä peremmälle kirjastoon. Amalia oli juristin työssään tottunut tuomaan ilmi, mitä asiaa ajoi, ja jatkoi samalla linjalla usein siviilissäkin.

Ei sillä, ettekö Aina olisi mielellään pyhittänyt pitkäperjantaita vain heille kahdelle. Seuraavana päivänä oli joka tapauksessa luvassa riittävästi hälinää, kun kirjastolla syötäisiin iso pääsiäisateria Maunon ja koko muun konkkaronkan seurassa. Amalia olisi silloin jo toisaalla omissa menoissaan. Naisen kalenteri oli aina täysi, oli kyse työstä tai vapaasta.

Amalia sai paksut villasukat jalkoihinsa ja komennon asettua kirjaston klassikkosalongin vanhaan, pehmeään nojatuoliin tuijottelemaan sinertyvää maaliskuun lopun maisemaa. Koristeellisen pääsiäismunan Aina laski omalle tuolilleen ennen kuin meni keittiöön hakemaan vieraalleen tarjottavaa.

Pian hän palasi kantaen tarjottimella kahta höyryävää juomaa ja mehevää suklaakakkua.

- Viinimarjamehua pienellä tujauksella, Aina sanoi ojentaessaan toisen mukan Amalialle.
- Omin käsin ostettua, oletan, Amalia kiitti.

Äidin vanha vitsi nauratti yhä kumpaakin. Elin Varjoranta ei ollut ollut ihminen, joka riipi marjoja pensaista ja höyrysti niistä mehua. Kodin askareet olivat hoituneet rahalla, koska Elin oli halunnut keskittyä siihen, minkä osasi, oman kustantamonsa Sognon pyörittämiseen.

Istuessaan alas ja nostaessaan jättimunan syliinsä Aina huomasi Amalian silmien kimmeltävän kyynelistä. Näkikö hän tosiaan oikein?

– Äitisi toivoi sinulle aina hyvää, sydämen sykkeessä pitävää elämää. Hän olisi todella iloinen tästä kaikesta, Amalia sanoi ja heilautti kättään laajassa kaaressa.

Ele kattoi niin Kielokosken kauniin kirjaston kuin koko elämänmullistuksen, jonka Aina oli kokenut ottaessaan vuosi sitten vastaan työn kirjastonhoitajana vanhassa ruukkimaisemassa. Hän oli saanut uuden alun elämälle, jossa äidin ikävä kulki mukana muttei enää musertanut alleen.

Yllättäen Amalia nousi ja tuli halaamaan Ainaa niin lujasti, että jättimuna lähes likistyi kasaan. Aina oli tuntenut Amalian lapsesta asti, eikä rouva juristi ollut mikään hempeilijä eikä halailija, ei kenenkään kanssa, minkä hän tuntui samassa itsekin muistavan. Hämmäntynyt ilme kasvoillaan hän irrotti otteensa Ainasta ja kävi takaisin istumaan.

– Luin äitisi viestejä menneiltä vuosilta samalla, kun hain tuon munan. Ehkä siksi pehmoilen tällä tavalla, hän selitteli ja virnisti sitten veikeästi. – Tai sitten olen vain munasta kateellinen. Jättimuna ei osu kaikkien kohdalle koskaan.

Aina purskahti nauruun. Amalia kuulosti taas omalta itseltään. ”Sanovat ämmäksi, kun häviävät oikeudessa. Siinä ovatkin oikeassa, olen todellinen neljän ämmän ämmä. Meri, maraton, mojito ja miehet”, oli Aina kuulut jo lapsuudessaan Amalian paasaavan. Juristi rakasti purjehdusta ja ultrajuoksua sekä vastapainona juhlimista ja miehiä, monikossa. Kaikista puhuttiin samaan sävyyn,

hauskoina harrastuksina. Yleensä Amalia karkasikin ulkomaille harrastustensa pariin aina, kun se oli mahdollista.

– Erytyskiitos vielä siitä, että vaihdoit Välimeren kevään Kielokosken rospuuttoon, Aina sanoi.

– Älä turhaan kiittele. Eivät ne siellä kuitenkaan olisi tehneet yhtä hyvää suklaakakkua kuin sinä.

– No eivät taatusti, Aina virnisti. – Jäät paljosta paitsi, kun et pääse maistamaan huomista ateriaa.

– Minulla on huomenna omat pääsiäisherkkuni luvassa, Amalia heitti.

– Vai herkkuja, kerro lisää, Aina pyysi.

Amalia ei esitellyt tai selitellyt miehiään, mutta hauskoja tarinoita heistä sai, sillä vaikkei Amalia antanut tunteen johtaa ihmissuhteeseen, antautui hän monenmoisiin seikkailuihin. Niitä oli viihdyttävää kuunnella.

– Herkkuja on maisteltavaksi tai vain ihailtavaksi. Riippuu siitä, kuinka paljon makeahammasta kolottaa, Amalia sanoi salaperäisesti.

– Vai ihailtavaksi. Mihin ihmeeseen olet menossa? Paljasta edes paikka.

– Toki joskus, mutta mitähän äitisi on tuonne munaan jemmannot? Kerro minullekin, kun olet sen pääsiäisen munapäivänä avannut, Amalia vaihtoi sujuvasti aihetta.

Aina pyöritteli koristeellista muna käsissään uteliaana, mutta ei ehdottanut sen avaamista, kuten ei Amaliakaan. Hänen lapsuutensa pääsiäisinä äiti oli ollut ehdoton: puput eivät pompi pitkäperjantaina, eikä silloin vielä avalla munia. Perinteitä ei rikottu.

– Saat jotain muuta avattavaa, Amalia sanoi ja kaivoi laukustaan nipun kirjeitä.

– Noin monta, vieläkin, vuosien jälkeen, Aina ihmetteli.

Äidin nimi kuoressa ja tuttu osoite saivat sydämen kie-
rähtämään kipeästi. Ikävä ei kadonnut, vaikka sen kanssa
pystyi elämään. Aina tunsu helpotusta siitä, että Amalia oli
muuttanut putkiremonttia pakoon hänen ja äidin Töölön-
kotiin, eikä hänen tarvinnut kantaa tunnetta yksin.

– Luultavasti joissakin yrityksissä ja yhdistyksissä
asiakastiedot eivät päivitty automaattisesti, Amalia sanoi.

– Aika karua, että vaikka ihminen kuolee, mainoskoh-
teena hänelle ei sallita rauhaa, Aina puuskahti repiessään
kuoria auki. Autonhuoltomainokset, hyväntekeväisyys-
järjestön keräyskirje ja kuntosalijäsenyysmaanittelu pää-
tyivät suoraan paperiroskiin.

Viimeiseen kuoreen Elin Varjoranta osoitteineen oli
muusta postista poiketen kirjoitettu käsin. Postileimakaan
ei äkkiseltään näyttänyt samalta.

Kun Aina tihrusteli leimaa tarkemmin, siitä hahmottui-
vat sanat *POSTE ITALIANE*. Outoa. Sognon Italian-kont-
torissa tiedettiin vallan hyvin äidin kuolemasta. Olivathan
he olleet mukana hautajaisissa ja varmasti ilmoittaneet
asiasta muillekin kustantamon kanssa toimiville.

– Tämähän menee jännittäväksi, Amalia sanoi.

Aina veti kuoresta esiin kirjeen, joka oli sekin käsin
kirjoitettu ja monen sivun mittainen.

– Haluatko oman lukuhetken vai olenko tässä kaverina?
Amalia kysyi.

– Hyvä vain, että olet siinä. Tiedä mitä yllätyksiä äidillä
on ollut vielä hihassa.

Yllätyksiä oli nimittäin riittänyt. Vasta äitinsä kuole-
man jälkeen Aina oli saanut tietää, että hänen isänsä oli
Kielokosken valtasuvun Liljeforsien jälkeläinen, Matteo
Liljefors, joka tosin oli kuollut kolarissa Ainan ollessa

aivan pieni. Välit Matteoon ja koko Liljeforsin sukuun sekä omaan sukuunsa Elin Svarthamn oli katkaissut jo aiemmin ja muuttanut nimensä samalla Varjorannaksi.

Amalia nappasi sohvapöydältä Eeva Kilven tutun runokirjan, joka oli esillä iltaa varten, ja antoi Ainan syventyä kirjeseen rauhassa.

Hyvä Elin

Ette tunne minua, enkä minä teitä. Aloitan siis alusta, koska en muutenkaan osaa tätä asiaa lähestyä.

Sain muutama vuosi sitten yllättävän viestin Suomesta, muistutuksen elämästäni vuosikymmenten takaa. Sen lähettäjä pelkäsi joutuvansa hautaan menneisyyden valheet ja selvittämättömät asiat taakkanaan.

Kirje ei ollut tervetullut, se herätti paljon tuskallisia ajatuksia. Liian tuskallisia, jotta olisin voinut vastata siihen. Halusin vain unohtaa koko asian ja tuhosin kirjeen, jotta menneet ikävyydet katoaisivat, mutta lopulta minulle kävi niin kuin viestin lähettäjällekin. Kuoleman läheisyys pakotti katsomaan menneisyyttä suoraan silmiin. Valheita on liikaa otettavaksi hautaan mukaan, enkä halua jättää jälkeeni muistoja, jotka on vääryydellä historiaan kirjattu. Viestin lähettäjä oli oikeassa, vaikken sitä hänelle itselleen voi koskaan kertoa.

Tässä kohtaa mukaan tarinaan tulette te, hyvä Elin Varjoranta. Mielenrauhaani järkyttäneessä kirjeessä nimittäin mainittiin nimenne ja osoitteenne, ja jostain mielijohteesta kirjasin ne ylös itselleni. Minulle kerrottiin, että teidän avulanne voisin saada oikeutta vuoden 1969 marraskuisiin tapahtumiin Kielokoskella. Se marraskuu vei minulta kaiken, enkä

saa menettämäni takaisin, mutta yhden asian voin pelastaa: maineeni ja myös muiden kaltoinkohdeltujen maineen.

Vaikka loppujen lopuksi sain elämän, joka oli ihan säällinen ja osin hyvään, kiitos lasteni, Kielokosken kammottavat tapahtumat piinaavat minua. Luulin, ettei sillä kaikella olisi enää ollut väliä, mutta nyt, kun loppuni on pian käsillä, olen tullut toisiin aatoksiin. En soisi, että koskaan koittaa päivä, jolloin lapseni tai heidän lapsensa kuulevat minusta asioita, jotka perustuvat valheeseen. Siksi haluan varmistaa, että menneet tapahtumat tuodaan valoon ja kerrotaan jatkossa niin kuin ne tapahtuivat, ei niin kuin niiden väitetään tapahtuneen.

*Elin hyvä, en tiedä, mitä te jo tiedätte tuosta kamalasta marraskuusta 1969, mutta Emilie ei kuollut minun takiani. Tämän totuuden haluan tuotavan julki kaikille ja korjattavan historiankirjoihin. Jos voitte auttaa minua tässä asiassa, kuten minulle on kerrottu, olkaa ystävällinen ja lähettäkää vastaus tämän milanolaisen kahvilan osoitteeseen. Vastaanottajaksi riittää *Illusioni d'amore*. Parhettäni ei ole syytä sotkea tähän kaikkeen.*

Kunnioittaen

I

Vasta päästyään kirjeen loppuun Aina huomasi pidätäneensä hengitystään. Amalia oli laskenut runokirjan syliinsä ja katsoi Ainaa kysyvästi.

Sanaakaan sanomatta Aina ojensi kirjeen hänelle. Amalia luki ja lehteili paperit nopeasti läpi ja nosti lopulta Ainan pettymykseksi katseensa aivan yhtä ihmeissään. Tätä salaisuutta ei ollut saatettu edes juristin tietoon.

– Kuka on I ja miksi hän kuvittelee äidin voivan auttaa jossain, mitä Kielokoskella on tapahtunut vuonna 1969? Aina kysyi.

– Ei harmainta aavistusta. Vaikea kuvitella, että äidiläsikään olisi ollut, hänhän tuli Kielokoskelle vasta kymmenen vuotta myöhemmin. Entä kuka on tämä Emilie, josta I puhuu?

Ainan ilme kirkastui aavistuksen verran. Emilien nimi oli ainoa hänelle etäisesti tuttu asia kirjeessä.

– Ruukinpatruunalla oli pieni tytär nimeltä Emilie, jonka kohtalona oli varhainen kuolema, hän aloitti. – Hän menehtyi muistaakseni johonkin sairauteen, mutta on toki mahdotonta sanoa, viitataanko kirjeessä edes samaan Emilieen.

– Täsmäävätkö vuodet? Amalia kysyi. Juristi tiesi, miten todisteita tutkitaan.

Aina oli jo noussut hakemaan Kielokosken historiikkia ja palasi voitonriemuinen ilme kasvoillaan.

– Täsmäävät! Patruunan tytär sairastui tulirokkoon, joka koitui hänen kohtalokseen vuonna 1969.

– Kirjeessä ei kuitenkaan puhuta mitään mistään tulirokosta, vaan kuoleman aiheuttamisesta ja valheista, Amalia huomautti.

Heidän välilleen laskeutui hiljaisuus, kuului vain linnunlaulua ulkoa puutarhasta. Mitä Kielokoskella oikein oli tapahtunut marraskuussa 1969 ja miten Elin Varjoranta oli onnistunut sotkeutumaan siihen?

*Me emme koskaan
tulisi saamaan enempää
kuin varastetut hetkemme
puutarhassa.*

Kielokoski tuntuu Aina Varjorannasta päivä päivältä enemmän kodilta. On mielekäs työ kirjastonhoitajana, kyläyhteisön pirskahtelevat persoonat tukena ja vatsanpohjassa perhosia, kiitos Maunon. Pelkät perhoset vain eivät riitä, kun uusperhearjen haasteet sekoittavat pakkaa.

Sitten Aina eksyy ruukin taianomaiseen talvi-
puutarhaan ja löytää sieltä hurmaavan italialais-
miehen. Mikä on tuonut lempeäkatseisen
muukalaisen keskelle Suomen maaseutua?

Entä mitä pitäisi ajatella siitä, että
orastava suvi tuntuu miehen seurassa
heti suloisemmalta?

www.tammi.fi

9 789520 462215

84.2

ISBN 978-952-04-6221-5